

УДК 911.3

Когут Сергій Сергійович

*здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри економіки підприємництва та економічної безпеки
Державного податкового університету*

Kohut Serhii

*Applicant of Educational and Scientific Level of Doctor of Philosophy of the
Department of Entrepreneurship Economics and Economic Security*

State Tax University

ORCID: 0000-0001-6934-3982

**ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО
РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ
ПІДХІД
ENERGY SECURITY IN THE CONTEXT OF INCLUSIVE
DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY: A CONCEPTUAL
APPROACH**

***Анотація.** Обґрунтовано концептуальні засади енергетичної безпеки в контексті інклюзивного розвитку економіки, в основу яких покладено авторське визначення терміну енергетична безпека, яке ґрунтується на концепції інклюзивного розвитку економіки у взаємозв'язку з інноваційними підходами до забезпечення і зміцнення енергетичної безпеки. Встановлено, що забезпечення і зміцнення енергетичної безпеки характеризується прийнятністю та надійністю моделі енергозабезпечення окремо взятої країни, тобто спроможністю країни надійним, економічно ефективним та екологічно прийнятним способом задовольняти потреби суспільства в енергоресурсах. Аргументовано, що запорукою забезпечення та зміцнення енергетичної безпеки у контексті інклюзивного розвитку національної*

економіки є збалансування інтересів держави, бізнесу і громади, які реалізуються через інструменти адміністративного, організаційного і нормативно-правового забезпечення енергетичної безпеки; створення економічних умов для залучення інвестицій; покращання добробуту кожного громадянина завдяки енергозбереженню, енергоефективності та освоєнню нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії. На основі аналізу визначено, що Україна володіє достатнім потенціалом для розвитку відновлюваних джерел енергії та заміщення традиційних паливно-енергетичних ресурсів та сформовано пріоритетні напрями інклюзивної енергетичної безпеки. Наразі, енергетичний сектор України розпочав енергетичний перехід, тобто суттєві структурні перетворення в енергетичних системах, що зумовлюють кардинальні зміни в попиті та пропозиції енергії, енергетичних балансах і цінах. Рушійною силою цих кардинальних змін є запит суспільства на доступну та чисту енергію, запобігання зміні клімату та збереження довкілля, скорочення нерівності та благополуччя для всіх, тобто всього того, що відповідає національним інтересам України. Виходячи з того, що інклюзивний розвиток дозволяє залучити більшу частину трудових ресурсів до ефективної економічної діяльності тим самим створює можливість забезпечити більшій частині населення більш високий рівень життя, доцільно розглянути тут роль саме енергетичної безпеки.

Тому, було акцентовано увагу на ролі енергетичної безпеки в системі національної економіки.

Ключові слова: енергетична безпека, інклюзивний економічний розвиток, забезпечення, зміцнення, концептуальний підхід.

Summary. The article explains the conceptual foundations of energy security in the context of inclusive economic development, which are based on the author's definition of the essence of energy security. This approach is based on the concept of inclusive economic development in conjunction with innovative

approaches to ensure and strengthen energy security. It has been established that ensuring and strengthening energy security is characterized by the acceptability and reliability of the energy supply model of a particular country, that is, the country's ability to meet the needs of society in energy resources in a reliable, cost-effective and environmentally acceptable way. It is found out that the key to ensure and strengthen energy security in the context of inclusive development of the national economy is to balance the interests of the state, business and society, which are implemented through the tools of administrative, organizational and regulatory support of energy security; creation of economic conditions to attract investment; improving the well-being of every citizen through energy conservation, energy efficiency and the development of non-traditional and renewable energy sources. So basing on the analysis, it has been established that Ukraine has sufficient potential for the development of renewable energy sources and the replacement of traditional fuel and energy resources, and also priority areas of inclusive energy security have been formed. Currently, the energy sector of Ukraine has opened an energy transition, i.e. significant structural transformations in energy systems, which lead to radical changes in energy supply and demand, energy balances and prices. The driving force behind these fundamentals is society's demand for availability and clean energy, prevention of climate change and preservation of environmental change, reduction of inequality and well-being for all, all that corresponds to the national interests of Ukraine.

Based on the fact that inclusive development allows to attract most of the labor resources to effective economic activity thereby creating an opportunity to ensure a higher standard of living for most of the population, it is appropriate to consider here the role of energy security.

Key words: *energy security, inclusive economic development, provision, strengthening, conceptual approach.*

Актуальність проблеми. Нерівномірне забезпечення енергетичної

безпеки країн при всезростаючій потребі споживачів у якісному забезпеченні енергетичними ресурсами потребує розробки альтернативних джерел енергетики, яка не шкодить екології та сприяє інклюзивному розвитку. Концепція інклюзивного розвитку, що активно розвивається протягом останніх років, є актуальним та затребуваним засобом відображення ефективності розвитку як економіки в цілому, так і окремих секторів, зокрема, енергетичного. Саме енергетична безпека, будучи однією з найважливіших складових економічної безпеки держави, здатна забезпечити сталий розвиток економіки України та її інклюзивну складову через зниження енергетичної залежності України, підвищення енергетичної ефективності за рахунок відновлювального енергетичного потенціалу та здатна сприяти поступовому покращенню охорони довкілля, яке має стати визначальним для кожного українця та майбутніх поколінь. Саме тому необхідне дослідження концептуальних підходів до енергетичної безпеки та пошук інструментів її забезпечення і зміцнення задля інклюзивного розвитку національної економіки.

Метою статті є дослідження концептуальних засад енергетичної безпеки та інструментів її забезпечення в контексті інклюзивного розвитку економіки України.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі **завдання**: 1) Узагальнити трактування енергетичної безпеки в контексті інклюзивного розвитку економіки та сформулювати концептуальні основи щодо її забезпечення; 2) На основі аналізу іноземних та вітчизняних наукових джерел розкрити сутність енергетичної безпеки в контексті інклюзивного розвитку економіки; 3) Проаналізувати та сформулювати стан енергетичної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями енергетичної безпеки займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як І. Білько [2], В. Шлемко [2], Є. Сухін [3], М. Земляний [4], О. Суходоля [7], Ю. Харазішвілі

[7], Д. Бобро [7], А. Сменковський [7], Г. Рябцев [7], С. Завгородня [7], О. Вовк [11] та інші. Проблеми інклюзивного розвитку досліджували науковці інституту економіки промисловості НАН України [8]. Інклюзивний розвиток як основу протидії глобальним викликам сьогодення розглядав І. Манцуров [12]. Проте проблеми енергетичної безпеки в контексті інклюзивного розвитку потребують подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу. Економіки країн перебувають під перманентним впливом викликів і загроз енергетичній залежності, тому в умовах сьогодення важливе місце займає енергетична безпека національної економіки. Для оцінки економіки країн дедалі частіше вживається критерій економічного прогресу на противагу економічному зростанню, оскільки економічний прогрес сприймається як досягнення вищої якості життя та соціальної справедливості. Для більш глибокого розуміння енергетичної безпеки, розпочнемо із дослідження сутності поняття енергетична безпека та розвинемо його значення в контексті інклюзивного розвитку економіки.

Класичним є визначення економічної безпеки, надане Міжнародним енергетичним агентством (МЕА), за яким енергетична безпека – це «безперервна наявність енергоресурсів за доступними цінами» («the uninterrupted availability of energy sources at an affordable price»). Цим формулюванням МЕА акцентує увагу на таких характеристиках економічної безпеки, як наявність ресурсів, безперервність їх постачання та економічна доступність [1]. Енергетичну безпеку, як невід’ємну частину національної економічної безпеки та характерною компонентою якої є уникнення загроз національній економіці держави досліджували багато вітчизняних і зарубіжних учених. Так, на думку авторів Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. [2] під енергетичною безпекою України слід розуміти спроможність держави забезпечити ефективне використання власної паливноенергетичної бази, здійснити оптимальну диверсифікацію джерел і шляхів постачання в Україну енергоносіїв для забезпечення

життєдіяльності населення та функціонування національної економіки у режимі звичайного, надзвичайного та воєнного стану, попередити різкі цінові коливання на паливно-енергетичні ресурси або ж створити умови для безболісної адаптації національної економіки до нових цін на ці ресурси. На нашу думку, зазначені дослідники акцентували увагу більше на характеристиці забезпеченості, ніж на сутності енергетичної безпеки. Такий підхід знаходимо і у Є. І. Сухіна: «енергетична безпека – спроможність держави забезпечити максимально надійне, технічно безпечне, екологічно прийнятне та обґрунтовано достатнє енергозабезпечення економіки й населення, а також гарантоване забезпечення можливостей керівництва держави у формуванні і здійсненні політики захисту національних інтересів у сфері енергетики без надмірного зовнішнього та внутрішнього тиску в сучасних та прогнозованих умовах» [3]. Енергетичну безпеку, як захищеність від загроз енергетичного характеру розглядає Земляний М. Г. [4]. Також на протидію від загроз національній економічній безпеці та визначено дій по блокуванню зусиль України щодо протидії монополізації стратегічних галузей національної економіки російським капіталом наголошено у Стратегії національної безпеки України [5]. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. [6] енергетичну безпеку визначає як "невід'ємну складову національної безпеки держави, яка передбачає досягнення стану технічно надійного, стабільного, економічно ефективного та екологічно безпечного забезпечення енергетичними ресурсами економіки і соціальної сфери держави; спроможність держави забезпечити ефективне використання власної паливно-енергетичної бази, здійснити оптимальну диверсифікацію джерел і шляхів постачання в Україну енергоносіїв для забезпечення життєдіяльності населення та функціонування національної економіки у режимі звичайного, надзвичайного та стану війни, попередити різкі цінові коливання на паливно-енергетичні ресурси, або ж створити умови для

безболісної адаптації національної економіки до нових цін на ці ресурси на світових ринках; досягнення стану технічно надійного, стабільного, економічно ефективного та екологічно безпечного забезпечення енергетичними ресурсами економіки і соціальної сфери держави".

Отже, узагальнюючи вищевикладене щодо визначення сутності енергетичної безпеки, то йдеться у численних визначеннях про енергетична незалежність окремо взятої держави та захищеність її економічних інтересів та акцентується увага на екологічно безпечному забезпеченню енергетичними ресурсами економіки і соціальної сфери держави. Тому, залежно від країни, особливостей функціонування її енергетичного сектору та цілей зовнішньої політики цей аспект відображається у політичних рішеннях стратегічного рівня (energy security policy) через виокремлення пріоритетних напрямів забезпечення національних інтересів у сфері енергетики. Енергетична незалежність спонукає в свою чергу до перегляду наявності ресурсів щодо енергозабезпечення потреб суспільства, що у найпростішій формі зводиться до підтримання працездатності систем (обладнання) для задоволення енергетичних потреб споживачів. У зарубіжній англійській літературі ця складова частина пов'язується в основному з фізичною ресурсною і технологічною «наявністю» енергії (availability/accessibility) [7]. По друге доступністю таких ресурсів. Під цим слід розуміти «взаємозв'язок ресурсно-технічного виміру та економіки, що відображає прибутковість діяльності енергетичного сектору (усіх суб'єктів, залучених до процесу енергозабезпечення суспільства), а також відбиття цієї діяльності у вартості «енергопостачання» споживачів, суспільства, держави. У зарубіжній англійській літературі ця складова частина пов'язується здебільшого із «доступністю» (affordability) [7].

Наступним важливим моментом є надійність та прийнятність енергетичної безпеки. У зарубіжній англійській літературі «допустимість/прийнятність» (acceptability) пов'язують з цілями державної

політики та принципами організації життєдіяльності суспільства. Зокрема, йдеться про прийняту модель енергозабезпечення, що означає ексклюзивний індивідуальний вибір системи енергозабезпечення країни за допомогою оптимізації діючої моделі організації функціонування енергетики країни (ресурсно-технічний вимір та економічну привабливість) у взаємозв'язку з політичними аспектами реалізації державної політики, її вплив на суміжні сфери життєдіяльності. Відомо, що різні країни формують свою власну модель енергозабезпечення, де превалюють різні вектори розвитку: екологічні (забруднення, зміна клімату), цінові (регулювання цін і тарифів, доступність для споживачів), соціальні (захищеність працівників енергетики, малозабезпечених верств населення) тощо.. Це говорить про те, що в забезпеченості енергетичною безпекою кожна країна використовує комплексний підхід в залежності від прийнятності вектора розвитку.

Ще однією важливою характеристикою енергетичної безпеки, на нашу думку, є міцність, тобто безперервне енергозабезпечення за рахунок відновлювальних джерел енергії та збалансованості векторів соціального економічного та екологічного розвитку.

Узагальнивши концептуальні підходи до формалізації змісту поняття «енергетична безпека» в наукових працях, політичних, стратегічних документах та законодавчих актах різних країн, можна виокремити комплексний підхід до визначення енергетичної безпеки, як енергетичної незалежності національної економіки країни, яка характеризується наявністю, достатністю та безперервністю використання ресурсів щодо якісного задоволення енергетичних потреб споживачів та спроможністю країн надійним, економічно ефективним та екологічно прийнятним способом забезпечувати розвиток національної економіки.

Глобальна економічна криза продемонструвала суттєві дисбаланси моделей зростання світової економіки і викликала завдання переходу до нової, більш гнучкої і збалансованої моделі, здатної підтримувати усталені

високі темпи зростання в довгостроковій перспективі разом із забезпеченням рівності в доступу до усіх видів ресурсів. В зв'язку з цим було висунуто декілька концепцій щодо подальшого розвитку в довгостроковій перспективі, кожна з яких може бути віднесена до ендогенної теорії економічного зростання (Рис. 1 та Рис. 2).

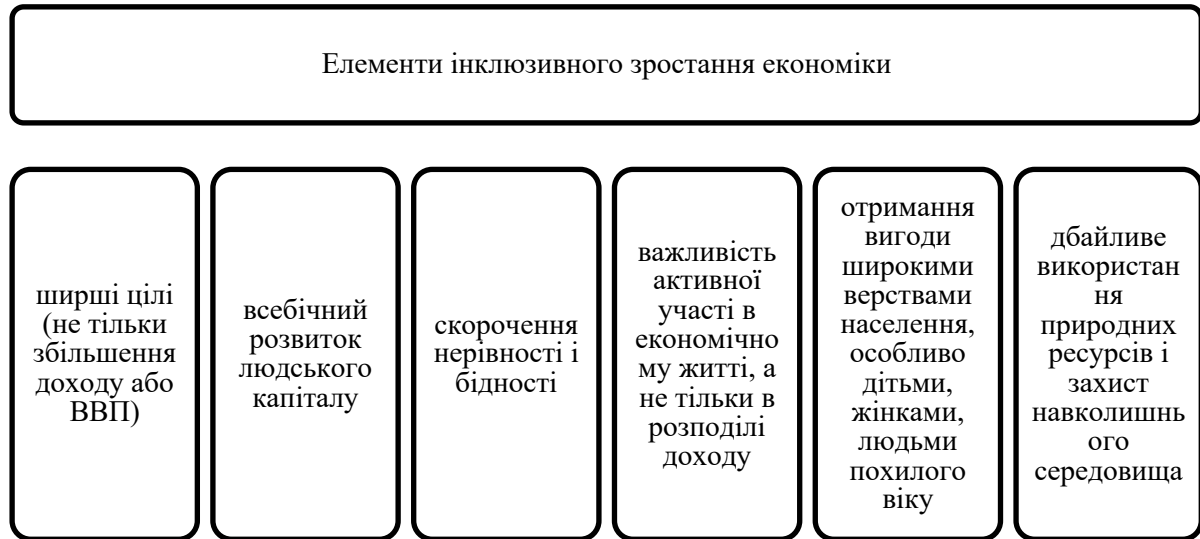

Рис. 1. Ключові елементи інклюзивного розвитку економіки

Джерело: власна розробка автора

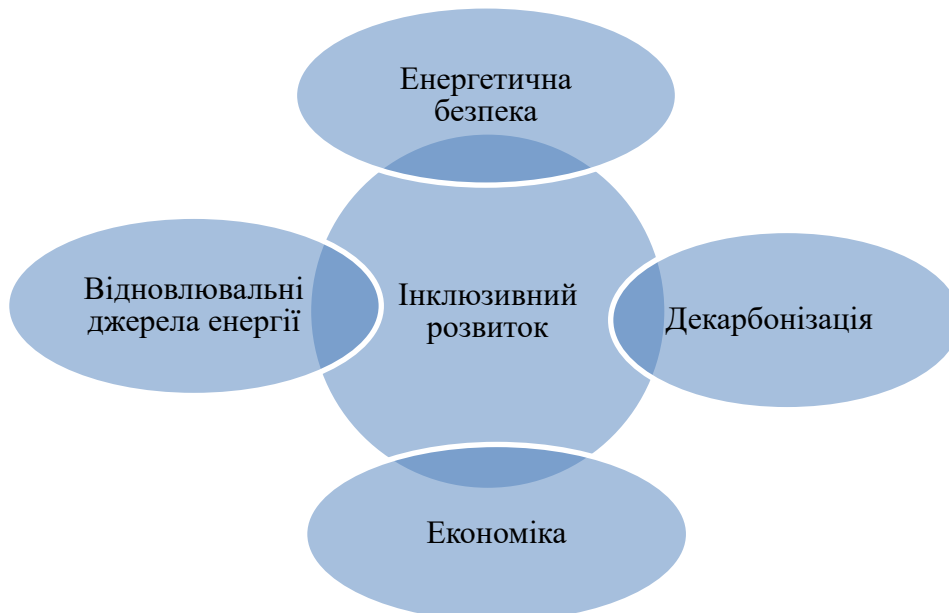

Рис. 2. Сталий розвиток

Джерело: складено автором на основі [12]

Основи концепції та базові положення інклюзивного розвитку розроблені переважно зарубіжними вченими різних академічних шкіл та в подальшому опрацьовані і розвинені Комісією зі зростання і розвитку під керівництвом лауреата Нобелівської премії М. Спенса, у звіті «The growth report. Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development» [8]. Світовий банк (World Bank) визначає інклюзивне зростання як зростання швидкими темпами, стале, широко поширене по всім секторам економіки, що залучає значну частину трудових ресурсів країни і характеризується рівністю можливостей в доступі до ринку праці і ресурсів [9].

Нашим завданням стосовно заявленої мети – є формування концепції енергетичної безпеки задля інклюзивного розвитку економіки. Тому синхронізуємо підходи при розгляді енергетичної безпеки у взаємозв'язку із цілями інклюзивного економічного розвитку. Для цього скористатися трактуванням терміну інклюзія, тобто залученістю громадян до процесу економічного зростання та розподілу його результатів. У сучасному застосуванні «інклюзія» має досить широке значення, та реалізується шляхом численних аспектів – «інклюзивного зростання», «інклюзивних інновацій», «інклюзивної економіки» та «інклюзивного розвитку». Інклюзивний розвиток заснований на такому типі економічного зростання, який дозволяє відчувати його результати кожному члену суспільства, охоплюючи усі сфери його життя. Інклюзивний розвиток, в загальному розумінні, є новим способом окреслення сучасного розвитку, який характеризується необхідністю залучення різних прошарків суспільства для вирішення існуючих проблем економічного та соціального розвитку. Він заснований на такому типі економічного зростання, який охоплює всі сфери суспільного життя, а його вплив та результати мають відчувати всі члени суспільства [8, с. 187], тобто на економічному прогресі. Тому будемо вважати інклюзивним економічним розвитком будь який процес, спрямований на покращення економічного добробуту кожного

громадянина, який має можливість брати безпосередню участь у такому розвитку. Результатом цього процесу є покращення економічного добробуту кожного громадянина. З цих позицій варто уточнити зміст енергетичної безпеки для цілей інклюзивного економічного розвитку: як енергетичної незалежності національної економіки країни та її спроможності при безперервному використанні енергетичних ресурсів надійним, економічно ефективним та екологічно прийнятним способом забезпечувати всезростаючі потреби споживачів в умовах інклюзивного економічного розвитку.

З огляду на це, на нашу думку концептуальні підходи до забезпечення енергетичної безпеки для цілей інклюзивного економічного розвитку мають спиратися на мету інклюзивного економічного розвитку співставну з окресленими характеристиками економічної безпеки та процесами забезпечення і зміцнення енергетичної безпеки в процесі безперервного використання енергетичних ресурсів та якісного забезпечення всезростаючих потреб споживачів, містити цільові параметри (сформовані орієнтири) для кожної країни окремо. Для досягнення цілей в якості пріоритетних мають бути сформовані напрями діяльності, пов'язані з розумним використанням джерел енергії, перехід на економіку з низьким споживанням вуглеводневої сировини, збільшення використання джерел відновлюваної енергії, зниження залежності зростання економіки від кількості споживаних ресурсів.

Запорукою забезпечення та зміцнення енергетичної безпеки у контексті інклюзивного розвитку економіки має стати збалансування інтересів держави, бізнесу і громади, які реалізуються через інструменти адміністративного, організаційного і нормативно-правового забезпечення енергетичної безпеки; створення економічних умов для залучення інвестицій для ведення інноваційного бізнесу для безпечного економічного розвитку енергетики країни та покращання добробуту кожного громадянина

завдяки енергозбереженню, енергоефективності та освоєнню нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії. Важливими інструментами забезпечення енергетичної безпеки має тати збалансоване економічне, екологічне і соціальне супроводження енергетичної безпеки для цілей економічного інклюзивного розвитку, зокрема мають мати місце бюджетні субсидії та субвенції (прямі асигнування з бюджетів); відшкодування збитків, заподіяних порушенням чинного законодавства; "зелений" і митні тарифи; кредитні ставки; норми амортизації для стимулювання енергоефективного виробництва; плата за спеціальне використання природних ресурсів і за шкідливий вплив на довкілля; пільгові позички для реалізації заходів з енергозбереження та енергоефективності; податки (енергетичний вуглецевий; на відходи; на продукти, що забруднюють навколишнє середовище); кредитні (пільгове кредитування, компенсація кредитних ставок), податкові (нульова чи мінімальна ставка оподаткування) та ін. пільги при впровадженні маловідходних і ресурсозберігаючих технологій та використанні нетрадиційних видів енергії; створення стратегічного резерву вуглеводнів (нафти, нафтопродуктів, газу, вугілля), а також консервація доступних їх родовищ; штрафи.

Пріоритетними напрямками інклюзивної енергетичної безпеки мають стати наступні: залучення споживачів до зниження енерговитрат; створення стратегічних резервів енергоносіїв; впровадження інноваційних технологій на всіх етапах життєвого циклу енергії; розвиток альтернативної енергетики. Критерієм інклюзивного розвитку є запроваджені індекси інклюзивного розвитку держав, які залежать від запровадження в країнах якісних джерел енергії. Якщо звернути увагу на індекс інклюзивного розвитку держав [8], то на першому місці знаходиться Норвегія, в якій 98% енергії надходять з поновлюваних джерел. Цей показник свідчить про зацікавленість і держави, і суспільства в збереженні довкілля, зростанні рівня життя, а також чудово ілюструє значимість енергетичної безпеки в

інклюзивному розвитку держави.

Аналіз міжнародного досвіду подолання наслідків коронакризи в енергетичній галузі свідчить, що розвинуті країни світу розраховують на нову екологічну політику, як точку зростання економіки у середньостроковій перспективі. Один з таких прикладів, - це амбіційний план ЄС по боротьбі з парниковими газами (European Green Deal), що разом із Carbon border adjustment mechanism (СВАМ) фактично визначає орієнтири розвитку європейської економіки на кілька десятирічч вперед. Основна суть таких змін полягає у трансформації промисловості Європейського Союзу до вуглецево-нейтральної моделі функціонування та відповідних принципів взаємодії на ринку [10].

За дослідженнями Центру Разумкова Україна володіє достатнім потенціалом для розвитку відновлюваних джерел енергії та заміщення традиційних паливно-енергетичних ресурсів у річному розрізі 68 млн.тон.н.е., що відповідає 73 млрд.куб.м природного газу та зазначено, що наша держава поставила перед собою чіткі стратегічні цілі щодо розвитку сфери відновлюваної енергетики, зокрема 25% ВДЕ у первинному енергопостачанні до 2035 р. На сьогоднішній день основними інструментами державної політики стимулювання розвитку вітчизняного сектору ВДЕ є: встановлення НКРЕКП «зеленого» тарифу на електричну енергію, вироблену з альтернативних джерел та встановлення стимулюючого тарифу на теплову енергію з відновлювальних джерел. Розвитку сфері відновлювальної енергетики також сприяє Закон України, яким були внесені зміни до Податкового кодексу України та Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» [10].

Проте Урядом України не розроблена комплексна стратегія функціонування сектору ВДЕ до 2030р. з огляду на активний розвиток водневої енергетики у світі та виклики, які пов'язані із втратою ліквідності

енергоринку та зміною структури національної економіки через пандемію COVID-19 та потребує врегулювання існуюча законодавча база України щодо проблеми накопичення боргів перед виробниками електроенергії із альтернативних джерел.

Таким чином, завданням України в сфері енергетичної безпеки, виходячи з закладеного законодавчо інклюзивного розвитку економіки, є гарантування можливості вироблення та використання відновлювальної енергії з метою інклюзивного економічного розвитку, що сприяє якісному рівню енергозабезпечення потреб національної економіки. Відтак, держава, як інститут, має виступати гарантом по створення сприятливих умов для виробників електроенергії, встановлення справедливих тарифів на електричну та теплову енергію; формуванню державних закупівель; державних замовлення; видавати дозволи (сертифікати) на введення в експлуатацію об'єкта паливо-енергетичного комплексу; здійснювати енергетичну стандартизація; енергетичний аудит; енергетичний нагляд; формувати інструкції та вчасно інформувати громаду щодо обґрунтованих квот споживання та виробництва відновлюваної енергії; здійснювати контроль за обсягами використання енергетичних ресурсів, їх обліком і достовірністю звітних даних про обсяги використання цих ресурсів; ліміти (стратегічних запасів енергетичних ресурсів); провадити ліцензування (здійснення діяльності в сфері виробництва, передачі та постачання електричної енергії, комбінованого виробництва теплової та електричної енергії, виробництва енергії в установках із використанням нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії) та здійснювати інші адміністративні заходи регуляторного впливу. Проте слід зазначити, що досягнення інклюзивних показників енергозабезпечення та економічного розвитку можливо також за безпосередньою участю кожного члена суспільства шляхом підтримки ініціатив щодо енергозбереження; популяризації екологічних цінностей і збереження довкілля, підтримці зеленого туризму,

тощо.

Викладений матеріал дозволяє зробити **висновки**, що в основу обґрунтування концептуальних засад дослідження енергетичної безпеки в контексті інклюзивного розвитку економіки слід покласти визначення терміну енергетична безпека в контексті інклюзивного розвитку економіки, яке ґрунтується на концепції інклюзивного розвитку економіки у взаємозв'язку з інноваційними підходами до забезпечення і зміцнення енергетичної безпеки із застосуванням інструментів адміністративного, організаційного і нормативно-правового забезпечення енергетичної безпеки. Запорукою забезпечення та зміцнення енергетичної безпеки у контексті інклюзивного розвитку національної економіки є збалансування інтересів держави, бізнесу і громади створення економічних умов для залучення інвестицій та покращання добробуту кожного громадянина. Україна володіє достатнім потенціалом для розвитку відновлюваних джерел енергії та заміщення традиційних паливно-енергетичних ресурсів, де пріоритетними напрямками інклюзивної енергетичної безпеки має стати залучення споживачів до зниження енерговитрат; створення стратегічних резервів енергоносіїв; впровадження інноваційних технологій на всіх етапах життєвого циклу енергії; розвиток альтернативної енергетики.

Література

1. Що таке енергетична безпека і чому це надважливо для України? *USAID*. 2022. URL: <https://energysecurityua.org/ua/u-fokusi/shcho-take-enerhetychna-bezpeka-i-chomu-tse-nadvazhlyvo-dlia-ukrainy/> (дата звернення: 21.12.2023).
2. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : Монографія. К. : НІСД, 1997. 144 с. Сер. «Нац. безпека» ; Вип. 2.
3. Сухін Є.І. Нетрадиційна енергетика як фактор економічної безпеки

- держави : автореф. дис ... д-ра екон. наук. К., 2005. 38 с.
4. Земляний М.Г. До оцінки рівня енергетичної безпеки. Концептуальні підходи. *Стратегічна панорама*. 2009. № 2. С. 56–64.
 5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про Стратегію національної безпеки України" : Указ Президента України від 12 лютого 2007 року № 105. *Верховна Рада України: офіційний вебпортал*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#n14> (дата звернення: 19.12.2023).
 6. Енергетична стратегія України до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 1071. *LIGA360*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/FN002747?bl=> (дата звернення: 10.12.2023).
 7. Енергетична безпека України: методологія системного аналізу та стратегічного планування : аналіт. доп. / [Суходоля О. М., Харазішвілі Ю. М., Бобро Д. Г., Сменковський А. Ю., Рябцев Г. Л., Завгородня С. П.] ; за заг. ред. О. М. Суходолі. Київ : НІСД, 2020. 178 с.
 8. Прогнімак О.Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1 (51). С. 187-197
 9. Ending Poverty and Sharing Prosperity. Global Monitoring Report 2014/15. Washington DC: International Bank for Reconstruction and Development. *The World Bank*. 2015. 240 p. URL: <http://www.worldbank.org/en/publication/global-monitoring-report> (дата звернення: 14.12.2023).
 10. Білявський М. Орієнтири розвитку альтернативної енергетики України до 2030 р. *Разумков центр*. 2020. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/orientyry-rozvytku-alternatyvnoi-energetyky-ukrainy-do-2030r> (дата звернення: 13.12.2023).
 11. Вовк О. М. Технології оптимізації залучення ресурсів на підприємствах

електроенергетики. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7697> (дата звернення: 21.12.2023).

12. Манцуров І.Г. Інклюзивний розвиток як основа протидії глобальним викликам сьогодення. *Економіка України*. 2018. № 10. С. 71–87.

References

1. Shcho take enerhetychna bezpeka i chomu tse nadvazhlyvo dlia Ukrainy? [What is energy security and why is it so important for Ukraine?]. (2022). *USAID*. Retrieved from <https://energysecurityua.org/ua/u-fokusi/shcho-take-enerhetychna-bezpeka-i-chomu-tse-nadvazhlyvo-dlia-ukrainy/>.
2. Shlemko, V. T., & Binko I. F. (1997). *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia: Monohrafiia* [Economic security of Ukraine: essence and directions of provision: a Monograph]. K.: NISD [in Ukrainian].
3. Sukhin, E.I. (2005). *Netradytsiina enerhetyka yak faktor ekonomichnoi bezpeky derzhavy* [Non-traditional energy as a factor of economic security of the state]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
4. Zemlyanyi, M.G. (2009). *Do otsinky rivnia enerhetychnoi bezpeky. Kontseptualni pidkhody* [To assess the level of energy security. Conceptual approaches]. *Stratehichna panorama – Strategic panorama*, 2, 56–64 [in Ukrainian].
5. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 6 travnia 2015 roku "Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy": Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12 liutoho 2007 roku № 105 [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated May 6, 2015 "On the National Security Strategy of Ukraine": Decree of the President of Ukraine dated February 12, 2007 No. 105]. *Verkhovna Rada of Ukraine: official web portal – Verkhovna Rada Ukrainy: ofitsiyni vebportal*. Retrieved from

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#n14>.

6. Enerhetychna stratehiia Ukrainy do 2030 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 lypnia 2013 r. № 1071 [Energy strategy of Ukraine until 2030: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 24, 2013 No. 1071]. *LIGA360*. Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/view/FN002747?bl=>.
7. Sukhodolya, O. M., Kharazishvili, Y. M., Bobro, D. G., Smenkovskyi, A. Yu., Ryabtsev, G. L., & Zavhorodnia, S. P. (2020). Enerhetychna bezpeka Ukrainy: metodolohiia systemnoho analizu ta stratehichnoho planuvannia: analit. dop. [Energy security of Ukraine: methodology of system analysis and strategic planning: analyst. add.]. O. M. Sukhodolia (Eds.). Kyiv: NISD [in Ukrainian].
8. Prohnimak, O.D. (2018). Inkliuzyvnyi rozvytok Ukrainy: pereshkody vs perspektyvy [Inclusive development of Ukraine: obstacles vs prospects]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Bulletin of Donbass*, 1 (51), 187-197 [in Ukrainian].
9. Ending Poverty and Sharing Prosperity. Global Monitoring Report 2014/15. (2015). Washington DC: International Bank for Reconstruction and Development. *The World Bank*. Retrieved from <http://www.worldbank.org/en/publication/global-monitoring-report>.
10. Biliavskyi, M. (2020). Oriientyry rozvytku alternatyvnoi enerhetyky Ukrainy do 2030 r. [Guidelines for the development of alternative energy in Ukraine until 2030]. *Razumkov tsentr*. Retrieved from <https://razumkov.org.ua/statti/oriientyry-rozvytku-alternatyvnoi-energetyky-ukrainy-do-2030> [in Ukrainian].
11. Vovk, O. M. (2020). Tekhnolohii optymizatsii zaluchennia resursiv na pidpriemstvakh elektroenerhetyky [Optimization technologies of resource attraction at electric power enterprises]. *Efektivna ekonomika*, 1. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7697>.

12. Mantsurov, I.H. (2018). Inkliuzyvnyi rozvytok yak osnova protydii hlobalnym vyklykam sohodennia [Inclusive development as a basis for countering today's global challenges]. *Ekonomika Ukrainy*, 10, 71–87 [in Ukrainian].